

AKP ve Aleviler -"Yol" ve "Yordam" Arayışı-

Necdet SUBAŞI

Muğla Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

Aleviler tarihsel kimliklerini, kurumsal yapı ve ritüellerini bugün nasıl sürdüreceklerine ilişkin olarak, oldukça çeşitlenmiş söylem ve tasavvurlarıyla derin bir kargaşanın içindedirler. Dedelerin manevi rehberliklerinin yeniden biçimlenmesinden her bir dedenin din hizmetlisi olarak istihdam edilmesine, cem evlerinin kısmî birer ibadet mekânı olarak tasarlanmasından devletin Alevilere yönelik her tür hata ve kusurunu itiraf edip kendilerinden açıkça özür dilemesine kadar pek çok konuda yoğunlaşan beklentileri, Alevi talepkârlığının sınırlarını göstermesi açısından oldukça önemli bir harita işlevi görmektedir.

İktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti, geçtiğimiz aylarda Alevilere yönelik iki önemli adımla dikkatleri kendi üzerine toplamayı başardı. İlkinde, hükümetin Alevilere yönelik bir dizi olumlu çaba içinde olduğu vurgulanarak ilgili kamuoyundan destek istendi. İkincisinde ise, Alevi temsilcilerini bir iftar vesilesiyle devletle buluşturmaya yönelik bir projesi hayata geçirildi. Her iki girişimde de AKP'nin Alevi kökenli milletvekili Reha Çamuroğlu tartışmasız hep ön plandaydı. Ne var ki AKP'nin bu girişimleri, genel Alevi kamuoyu ve temsil(c)i'leri arasında tekmil birer komplo olarak değerlendirildi. Bu kanaati paylaşmayan kimi Alevi gruplarından söz etmek mümkün olsa da bunlar, "iktidarın nimetlerinden pay alma yarışında olan kimi çıkar grupları" olarak tanımlanıp reddedilmekten kendilerini kurtaramadılar.

Şifahi Kültürden Modern Tecrübeye

Bu tepkileri doğru bir şekilde anlamak ve değerlendirilmek için Alevilerin tarihsel ve toplumsal yapılarında içkin olan bazı öznelliklerine dikkat etmek gerekir. Günümüz Aleviliğini şifahî kültürün modern bir sunumu olarak ele alan çağdaş araştırmalar, gelenek içinde yoğrulmuş Aleviliğin bugüne nasıl ulaştığı konusunda, teolojiiyi sıklıkla ihmal eden bir eğilimden kurtulamamıştır. Siyasi-dini tartışmalar

ekseninde Aleviliğe yeni bir teoloji üretme kaygısında somutlaşan zorlamalarda olduğu kadar Aleviliği teolojiden uzaklaştırma gayretlerinde içkin bulunan arındırma çabalarında da çok kere yapılan mevcut sorunları pekiştirmek ve hatta daha da artırmaktadır.

Aleviliğin gerçekte ne olduğuna ve nasıl tanımlanması gerektiğine ilişkin problemler günümüz dünyasında sadece Alevilere mal edilecek bir konu olmaktan çıkmıştır. En az Aleviler kadar Sünniler de, hatta genel anlamıyla tüm Müslümanlar da artık bu konuyla ilişkilidir. Aleviliği Sünni bir bakış açısı içinde ele alma çabasının ortaya çıkardığı kısıtlamalar kadar, onu farklı Aleviliklerden yola çıkarak yeni bir tanıma mahkûm etme girişimleri de açıkça sorundur. Bu nedenle Aleviliği, Alevilerin çeşitliliğinden beslenen farklılaşmalarını elden geldiğince ayırıştırarak, tarihsel-teolojik birikimleri içinde ele almak gerekir. Ayrıca Aleviliği Sünnilik içinde eritme yönündeki niyette olduğu kadar, onu genel İslami bakış açısının çerçevesinde bağlamdan koparma yönündeki istekte de derin bir siyaset bağlayıcı olmayı sürdürmektedir. Bu bağlamda, Alevilerin, örneğin Tanrı tasavvurunun mahiyetini neredeyse Sünnilikle özdeşleştirecek çabalar kadar, onu genel İslam tasavvurunun dışına çekme azmine sahip olan eğilimler de tartışmalıdır. Alevileri son kertede iyice tanımlanmış bir sınıra hapsetme fikriyatının ortaya çıkardığı muhasara, bir başka açıdan da Aleviliğin gerçek biçimini fark etmeyi her zaman zorlaştırıcı öğeler taşımaktadır.

Alevilerin, modern(leşme) deneyimi, sözlü bir geleneğin günümüzdeki dönüşümünü göstermesi açısından tipik bir örnektir. Alevilerin modernleşme bağlamında yaşadıkları, verili bir kültürün dinsel bağlarından ayrışarak somutlaştırdığı farklılaşmaları göstermektedir. Çünkü geleneksel yapıların dönüşümüne paralel olarak Aleviler de pek çok açıdan sıkı bir değişimin odağı olmuştur.

Bu değişimin temel nirengi noktalarından hareket edildiğinde açıkça görülen, Alevilerin geleneksel yapısının günümüz koşulları içinde kökten bir değişime uğramış olmasıdır. Cemaatin dinsel, dilsel ve kültürel stratejisi esaslı farklılaşmalarla hemhal olmuş ve Alevilik modernliğin çekim gücü içinde tabiri caizse yeniden biçimlenmiştir. Alevilerin modernleşme süreci içindeki en temel farklılaşması, geleneksel olarak tanımlanabilecek kültürel bagajlarının, değer ve açılımlarının bugün ciddi bir sarsıntı geçirmiş olmasıdır. Aleviliğe ilişkin “sır”lar açığa çıkmıştır. Böylece bütün bir sır fâş olmuştur. Sırların dünyasında kendini tanımlayan Alevilik bugün hasara uğramıştır. Nitekim dedelik başta olmak üzere Alevilerin varoluşunu temellendiren temel unsurların pek çoğu ciddi bir imaj ve içerik kaybı yaşamaktadır. Ancak bu kaybın Aleviliği yok olmakla karşı karşıya getireceği söylenemez. Burada söz konusu olan Aleviliğin değişmesi, farklı Aleviliklerin ortaya çıkmasıdır. Öte yandan “hangi Alevilik” sorusunun tek bir cevabını üretecek koşulların da giderek ortadan kalkmaya başladığı açıkça gözlenmeye başlamıştır. Kent ortamının çekiciliği, göç, siyasi dalgalanmalar, kültürel çözülme süreçlerinin belirleyiciliği gibi pek çok nedenle ilişkilendirilebilecek bu durum, sonuçta Aleviliğin gelenekte biçimlenen öğelerini zayıflatmıştır. Öyle ki artık paradoksal da olsa modern bir Alevilikten söz etmek mümkün bir hale gelmiştir.

Artık Aleviler, içeriğini modern kültürel hasılanın ürettiği yeni bağlamlardan beslenmektedir. Din ve dünya algısı, ritüel ve tasavvur farklılaşmaları Alevilerin yeni bir doğuşundan söz edilmesini kolaylaştıracak imalara sahiptir. Bu farklılaşmalar Aleviler arasında çok kere yüzeysel ancak kısmen derinlikli sayılabilecek kimi teorik tartışmaların da önünü açmıştır. Geleneksel otoritelerin yok edilmesiyle başlayan bu süreçte yeni Aleviler, dinî-sosyal sorunlarının çözümünde bilgiyi daha modern bir bağlamda devreye sokmaktadırlar. Modernliğin ürettiği havsala, ona çok kere derinden bağlanma içgüdüsüyle hareket etmekte olan Aleviler arasında yeni davranış ve eylem biçimlerinin ithal edilmesini hızlandırmaktadır.

Modernliğin kattığı yeni kavramsal sermaye içinde Aleviler, verili kurumsal yapılarını yeniden okumaya tabi tutmakta, tarihsel bilginin yeniden kullanılması konusunda işlevsel sayılabilecek

bazı soruları harekete geçirmektedirler. Mevcut Aleviliğin kırsallığa ve kentselliğe uzanan gerçekliği, birbirinden ayrılarak çeşitlenmiş birçok Aleviliği gündeme getirmektedir. Bu ayrışmada politik talepkârlık, devletin Aleviler karşısındaki konumu, Sünnilerin kendi dünyalarında geliştirdikleri yeni zemin ve açılımlar da etkili olmuştur.

Aslında Alevilerin karşı karşıya geldikleri sorunlar da çok boyutludur. Modernlik şimdilik çok az tartışılmaktadır. Aslına bakılırsa Aleviler, ancak modernleşmenin kazanımları içinde kendi varlıklarını kamusal alana taşıma olanağı bulmuşlardır. Aleviliğin senkretik yapısını sürekli hatırlatacak bir şekilde, günümüzdeki etkisini oldukça yoğunlaştırarak artıran dışsal etkiler, Alevilerin mevcut durumunun nasıl bir istikamete yöneleceğini kestirmek hususunda muğlâk bakış açıları üretmektedir.

Artık temel problematik, Aleviliğin, mevcut gelişim çizgisi takip edildiği takdirde gelecekte nasıl seyredeceğidir. Alevilerin, modernliğin var ettiği imkânlar içinde nasıl bir gelenek üreteceği, bu bağlamda sorulması gereken soruların başında gelmektedir. Gerçekten de, tarihi, sosyolojik gerçekliği, bilinen yönelim ve hassasiyetleriyle Alevilerin artık iyice çoğalan biçimleri üzerinden bu soruya cevap vermek oldukça zor görünmektedir. Yine de bu hedef, söz konusu zorlukları, Alevilerin modernlik dolayımındaki yönelim ve tercihlerini, mevcut statüleri etrafında oluşturdukları parçalı konumlarını dikkate alarak tartışmaya açtığı oranda değer kazanacaktır.

AKP'nin Alevi Açılımı

Bu bağlamda gündeme gelen ve Reha Çamuroğlu'nun inisiyatifiyle şekillenen her iki girişimi tekrar hatırlamak gerekirse, her şeyden önce Alevi dünyasının sürekli tekrarlanan tepkiselliğine özellikle dikkat etmek gerekir.

Modern Aleviliğin kritik eşikleri üzerinde, öteden beri kayda değer uyarılarıyla dikkat çeken Reha Çamuroğlu, hem bir düşünür hem de siyasi bir aktör olarak, kendi toplumunun kültürel ve dinsel sorunlarına, yeniden, ancak bu sefer pratiği asla ihmal etmeyen bir teori-politikten bakmayı denediğinde, karşılaştığı tepkiler oldukça ağırdı.

Henüz tam olarak açıklanmamış projesinin arka planında baskın olan ana tema, belli ki Alevilere gündelik hayatta her zamankinden daha geniş bir yer ve evren açmak, dışlanmışlıkla, mağduriyet ve mazlûmiyetle malul bir topluluğu diğer vatandaşlarla, sadece maddi görünürlük düzeyinde değil zihinsel düzeyde de eşit bir statüye erdirmektir. Toplamda bütün bu niyetler, sonuçta Alevileri genel topluma dahil etme konusunda güçlü bir bilişsel sermayeye dönüşebilirdi.

Cemevlerinin bilinen koşullarının iyileştirilmesi, örneğin birer ibadethane statüsüne kavuşturulmasının önündeki engellerin kaldırılması, Alevi inanç önderlerinin Diyanet'in daimi personeli olarak ihdas edilmesi, rol ve statülerinin tartışmasız bir şekilde tahkim edilmesi vs. gibi birkaç sembolik adım bile şimdilik yeterli sayılabilirdi. Çünkü Aleviler fazlasıyla heder olmuşlardı. Bununla birlikte Aleviler, kayıpları çok, pazarlıkları ise bir hayli zayıf halka olarak görüldüler. O kadar ki aza kanaat getirecek kadar kötürümleş(tiril)mişlerdi. Bu yığınlığın insani haklar temelinde aşılması gerekirdi.

Başlangıçta beklentiler, Alevilerin bu adımlara karşı sempaticilerini esirgemeyecekleri yönündeydi. Ancak aksi yöndeki gelişmeler kısa zamanda revaç buldu. Çamuroğlu'nun önerileri daha ham hal(in)deyken bile hızla reddedildi. Oysa Çamuroğlu'nun tahayyül paketi gerçekte Alevi beklentilerinin tipik bir uzanımı hatta yansımasıydı. Sıklıkla tekrarlandığı haliyle Alevi seçkinleri, devlete ve siyasi iktidara ilişkin beklentilerinde her zaman söz konusu taleplere vurgu yapıyorlardı. Artık bir ezbere dönüşen bu talepler katalogunda, inanç önderlerinin devlet bütçesinden pay almaları, cemevlerinin birer ibadethane olarak tanımlanması ve son olarak da Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin ya kaldırılması ya da bu derslerde Aleviliğe kayda değer bir düzeyde yer verilmesi vardı. Nihayet bütün bu istekler laikliğin her türden inanca eşit mesafede olması gereken retorik dikkate alınarak gerçekleştirilmeliydi.

Müjde Değil Korku

Çamuroğlu'nun projesi, Aleviler tarafından bir müjde olarak algılanmadı. Genelde yapıldığı gibi bu adımlar da politik birer atraksiyon ya da

manipülasyon şeklinde değerlendirildi. Bununla birlikte doğal olarak Çamuroğlu'nun hissiyatıyla sınırlı kalmayan bu tartışma, son tahlilde Alevilerin gerçekte ne istedikleri etrafında yoğunlaşan soruları da çoğaltmaya yaradı. Alevilerin temsil gruplarıyla, örneğin Avrupa'daki Federasyon örgütlenmesiyle ya da Türkiye'deki Cem Vakfı'yla açıkça pazarlığa girmeyen, "masaya oturmayan", her türden niyet ve oluşum, düzenleme ve öneri esaslı bir kampanyayla daha başından püskürtülmeye çalışıldı. Bu bağlamda gerek medyada gerekse internet ortamında gerçekleşen tartışmalarda, benzersiz duyarlılık çağrılarıyla kimi Aleviler, AKP'nin Çamuroğlu (gibiler) üzerinden kendilerine el atma çabası olarak gördükleri bu teşebbüse, artık bir son verilmesi yönünde hükümete kesin bir uyarıda bulduklarını düşünmekteydiler.

Bu gerilimi gidermek nasıl mümkün olabilir? Bu bağlamda Alevi toplumundaki parçalı-ayrık yapılarından beslenen ve toplumdaki rutin saflaşmayı bozmaya yönelik görece zayıf adımları bile bir öfke patlamasına yol açacak şekilde reddeden ve bu itiraz hakkını temellük eden ideolojik bir duyarlılık a(n)laşılabilir mi?

Alevilerin tarihsel süreçteki mağduriyetleri ve çok sık hatırlanıp tekrarlandığı biçimiyle hırpalanmışlıkları, bugün artık herkesin malumu olsa da, söz konusu durumu "öğrenilmiş bir çaresizlik"le ört bas etmek de kendi başına sorunlu maliyetler üretir. Taleplerini dile getirmekteki ısrarları, söylem arayışları, eşit yurttaş olma talepleri, bugün, yerini dar bir örgütsel yapının mitik ve romantik cenderesine sıkıştırma dışında kendine uygun bir güzergâh bulamamaktadır. Bu ruh halinden sadır olabilecek tepkiler, sadece gerginliği beslemekle kalmamakta aynı zamanda bu durum bütün bir potansiyeli öfke seline teslim etmektedir. Alevilerin bu topraklar üzerindeki kalıcı gerçekliğini sahipsiz bir şekilde tahkim etmeye yönelik her tavır, öneri ve söylem, bu sefer, dışsal bir dünyadan değil aksine içerden bir müdahaleyle bastırılmakta, hatta olası alternatif kanallar ihanetin birer aracı olarak kodlanmakta, böylece kapalı örgütsel dilin temlik hakkındaki ısrarı varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Bu talepkârlığın sınırlarının muhkem bir retorik etrafında şekillendiğini söylemek de bir hayli zordur. Parçalı örgütlenme yapıları, oldukça

farklılaşmış ritüel çeşitlilikleri, inanç ve kurumsal pratikler konusundaki belirsizlikleri tipik bir Alevi'nin hangi bağlamda değerlendirileceği konusunda çoğu gerilimle biten tartışmalar yaratmaktadır. Bu bağlamda sorumluluk sahibi Alevilere düşen en temel görev her şeyden önce yitik belleği yeniden inşa etmek, gündelik, geçici arayışlar yerine sağlam bir referans setine ulaşmak, ritüel hasarlarını gidermek, dağınık ve çelişkilerle sürdürülen bir yaşam alanı olarak Aleviliği, bugün her vesileyle reddedilen "cemaat diskuru" içinde bir kere daha düşünmektir. Taşrada mukim Alevilikler gelenekli dünyalarının kamusal alanda dillendirilmesini sağlayacak dil ve siyasetten uzak kaldıkça, bu ihtiyaç onların hilafına katı ideolojik yapıların inhisarında tüketilmektedir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Aleviler için demokratik platformun tüm seçeneklerini kullanarak bir katkı sunmak ya da bir şeyler tasarlamak her zaman sıkı bir dirençle baş etmeyi gerektiriyor. Özellikle 80'li yıllardan itibaren kendi kimlik ve aidiyetlerini yeniden tanımlama ve biçimlendirme konusundaki girişkenlikleri, dikkat çekici bir enerjiyle varlığını sürdürüyor. Bu gelişme, merkezinde Alevilik temasına siyasal bir derinlik katma çabasından ayrı düşünülemeyecek derecede belirginlik kazanmıştır. Bu hassas sınırlar içinde Aleviler için ne yapılabilir sorusu, çok kere iyi niyetleri boşa çıkaran bir kaygı, itiraz ve kargaşa içinde bastırılıyor. Alevilerin kendi dışındaki yapılara ilişkin söylemleri, kendileri hakkındaki toplam kanaatlere kulak verme konusunda esastan bir kısıtlama yaratıyor. Aleviler ve diğerleri aynı toplumun birer eşit yurttaşı olarak sadece dinsel paydalar temelindeki farklılıklarıyla değil birbirlerine tahammül etme, ortak bir gelecek tahayyülü gibi olmazsa olmaz beklentilerde de uzlaşmaya muhtaçlar.

Görünen o ki ötekini konuşmakta sürdürülen ısrar ve bu ısrarın sürekliliği içinde biçimlenen bir tasavvurun, gerçekte ne denli ağır bir tabloya dönüştüğüne bakıldığında, bu birikimin çok az özeleştirme imkânını barındırdığı anlaşılıyor. Bu çerçevede Çamuroğlu'nun Alevi dünyasının kendi grameri içinde sürdürdüğü açılımın açığa çıkardığı depresyon, bu gerilimin gerçek nedenlerinin en az empati kadar sıkı bir "kendine bakma" sorunuyla da ilişkili olduğunu gösteriyor.

Düşkünlerin İftarı

Bu hikâye etrafında, 11 Ocak 2008'de gerçekleştirilen iftar ise, daha planlanma aşamasındayken bile, Alevilerle devlet ve hükümet arasındaki gerilim noktalarının tahmin edilenden daha çok olduğunu göstermeye yetti. Öncelikle fark edilen, Alevilerin kendi aralarındaki bölünmüşlüğü beklenemez bir dayanışma ve hatta güç birliğini imkânsız kılacak kadar derin olduğuydu.

AKP, 11 Ocak'ta, Alevilerin mevcut taleplerini ciddiye aldığını göstermek üzere, tüm Alevi temsilcilerini bir araya getirmeyi hedefleyen alışılmamış bir davete fiili destek verdi. Kamuoyunda "Alevi iftarı" olarak ünlenen davete icabet edenler, kendilerini bir anda siyasi bir çekişme hatta bir gerilimin bilfiil içinde buldular. İftar, Alevilerin geleneksel yas günlerinde tuttıkları oruçta açılacaktı. Alevi iftarı da en az oruçları kadar ilginç ve özgündü. Muharrem orucu, gerçekte Kerbela yasını hatırla(t)maya yönelik bir ritüeldi ve uygulama, Sünniler arasında gerçekleştirilen Ramazan orucundan pek çok açıdan farklı özelliklere sahipti: Bu günler Aleviler için Kerbela faciasını hüznle hatırlamanın ötesinde daha derin bir işleve de sahipti. Böylece Aleviler acıyla yoğrulmuş tarihlerini bir kere daha güncellemiş oluyorlardı.

Nihayet iftar, Alevilerin kendi aralarındaki en temel iki sorunu da açığa çıkardı. Bunlardan ilki her zaman talepte bulunulan devlet, şayet bir gün çağrılara yanıt verirse bu sesin nasıl karşılanıp değerlendirileceğiyle alakalıydı. Diğeri ise temsil sorununun, sanıldığı aksine hala önemli bir güç kaybına yol açtığıyla ilişkiliydi. Bu yanıt nasıl değerlendirilecek ve en önemlisi kim ya da kimler tarafından değerlendirilecekti? Alevilerde devlet bir taraf olduğu sürece, muhatap kimdi? Cemaat adına kim konuşacaktı? Cemaatin bir üst söylemi, diplomatik bir dili var mıydı? Siyaset jargonuna hapsolmuş bir tefekkürattan, verimli bir retorik çıkarmak mümkün müydü?

Bu parçalanmışlık ortamında, suçlama ve tehditlere aldırmanın bir grup Alevi, hem kişisel hem de kurumsal kimlikleriyle bu programa katılmakta bir beis görmediklerini, dahası Alevi milletvekili Reha Çamuroğlu'nun girişimini iyi niyetli bir adım olarak gördüklerini açıklamayı

tercih ettiler. Değişik angajmanlara sahip Aleviler, bu davete katılma iradelerini beyan etmekle birlikte, şimdiye kadar dillendirdikleri belli başlı taleplerinden asla vazgeçmeyeceklerini de ısrarla vurguladılar. Bu davetin söz konusu taleplerinin değerlendirilmesi için olumlu bir ilişkiye yol açabileceği konusundaki iyimserliklerini Alevi kamuoyuyla paylaşmayı tercih ettiler.

Ne var ki iftara katılacaklarını deklare eden Alevilere yönelik olarak değişik vesilelerle “garip bir baskı” da etkisini göstermekte gecikmedi. Medya ve internet ortamında konuyu enine boyuna tartışan kimi Aleviler, iftar programının yaratacağı sonuçlar hakkında her biri kendi “cemaat dünyası”nın reflekslerini harekete geçiren, tepkisel ya da uzlaşmacı tavırlarıyla mevcut iftar programını tam bir sorunsala dönüştürdüler. Konu sadece Alevilerin konusu olmaktan çıktı, devletle Aleviler arasındaki ilişkinin seyri tam bir akademik tartışma unsuru olarak dikkat çekmeye başladı. Nitekim iftara katılanlar neredeyse bir tür aforoza uğramayı hatırlatacak şekilde düşkün ilan edilmekle tehdit edildiler hatta düşkün kılındılar. Alevilerin hak ve özgürlük talepleri için belki bir milat sayılabilecek buluşma, daha planlama aşamasındayken bile “düşkünlerin iftarı” olarak ilan edildi. Törene katılmayı reddeden Aleviler, devleti kendi kaderlerine müdahaleyle suçlamakla kalmadılar, devletin bizzat önyak olduğunu düşündükleri iftar töreniyle, nereye varacağı belli olmayan bir provokasyonun hazırlıklarının yapıldığını da iddia ettiler.

AKP milletvekili Reha Çamuroğlu’nun bir Alevi olarak gündeme getirdiği projesi, Alevi toplumuyla devlet ve hükümet arasındaki saflaşmayı yarmaya, hatta bu saflaşmanın sınırlarını dikkatle yumuşatmaya yönelik bir çaba olarak anlaşılabilir. Çünkü Çamuroğlu değişik vesilelerle, Alevilerin kimlik kayıplarını en aza indirecek bir seri adıma ihtiyaç olduğunu sürekli olarak kamuoyuyla paylaşmış, bu bağlamda hem Alevilerden hem de siyaset erkinden samimi destek istemişti.

Davete icabet görece yeterli sayılabilecek bir katılımıla gerçekleşti. Ancak davet çevresinde oluşan ağır hava, katılanları da katılmayanları da töhmet altında tutacak bir gerilime yol açtı. Devletin ilgisinden memnun olanlar bu ilginin

sürekliliğini arzu ederken, söz konusu daveti içtenlikli bulmayanlar hükümete karşı öteden beri sürdürdükleri eleştiri ve itirazlarındaki dozajı artırdılar.

Gelişmelere dışarıdan bakıldığında bütün bu olup bitenleri nasıl anlamak gerekir? Gerçi devletin şimdiye kadar Alevilerle ilgili sadra şifa bir adımı olduğundan söz etmek mümkün değildi. Yetersiz ve niteliksiz sayılabilecek adımların, her yeni girişimi kuşkuyla karşılamaya yönelik bir tepkiselliğe de yol açması kaçınılmaz. Ancak Çamuroğlu’nun beyanlarından anlaşıldığı kadarıyla hükümet, bu konuda dikkate değer adımlar atmakta kararlıydı ve eğer bunun bir başlangıcı olacaksa, söz konusu iftar pekâlâ bu amaçla tasarlanmış verimli bir diyaloga yol açabilirdi. Nihayet ona göre hükümet bu adımlarını siyaseten zayıf ve herkesin oyuna muhtaç olduğu bir dönemde değil, aksine bir hayli güçlü bir dönemde, “oy tacirliği”ne asla tenezzül etmeyeceği bir zeminde yapma kararlılığında idi. Bir amaca ulaşma kaygısı güdenler açısından bakıldığında, mevcut zemini, soğukkanlı bir şekilde değerlendirmekten başka çare de yok gibiydi. Ya hep isyan, itiraz ve muhalefet olacaktı ya da sıkı bir müzakere bilinci ve mağduriyete izin vermeyen ahlakî bir diyalog arayışı.

Aslına bakılırsa ne devlet ne de AKP iktidarı, Alevilere ulaşacak bir dil ve retorik konusunda çok da gelişkin bir söylem repertuarına sahip sayılmaz. Popüler beklentilere ancak kontrollü bir pragmatizm ekseninde ulaşmayı hedefleyen belli başlı çıkışların şimdiye değin ürettiği sonuçlar siyasiydi ve yoruma fazlasıyla açıktı: Kimi vakıflara devlet bütçesinden örtülü ödenekler tahsis etmek, Hacı Bektaş törenlerine katılmak ya da “Hz. Ali’yi sevmek Alevilikse hepimiz Aleviyiz” türünden demeçler vermek veya Alevilerin dini ve kültürel varlıklarını teyit etmek adına laikliği sık sık pozitif ayrımcılık yaparak ihlal etmek... Başlangıçta geçici birer tedbir sadedinde düşünülebilecek bütün bu girişimlerin, gerçekte esaslı bir retoriğe ihtiyaç duyulmadan hatta derin bir tahayyülden beslenmeden siyasete tahvil edildiği bile söylenebilir.

Küresel Bağlar

Aleviler söz konusu olduğunda sorunları ayyuka çıktığını haykıran bir topluluğun diline nasıl ulaşılabilir? Dahası devlet kendi vatandaşlarıyla nasıl konuşur? Onlarla nasıl yüzleşir? Bu oldukça heyecan verici soruların cevaplanması her şeyden önce devletin, demokratik bir gelecek tahayyülünde ısrarlı olmasını, toplumla müzakere bilincini geliştirmesini gerektirir. Talepkâr bir toplumu bir yolunu bulup, türlü yöntem ve tekniklerle zabt ü rapt altına almayı düşünmeksizin, bilinen kısıtlama, rüşvet ve bahşişlerle asla geçiştirilmeyecek yeni bir diyaloga öncülük etmek, devletin hem erdemi hem de hakkı olmalıdır.

Bu bağlamda AKP hükümeti, ulusal ve uluslar arası siyaset dünyasında gücü temsil ettiğinin açıkça gözlemlendiği bir ortamda, Alevilerle kurmaya çalıştığı bağları kim nasıl anlamaktadır? Devasa sorunlar yumağının sadece bir parçası olan Alevilerle, devlet, sağlıklı bir mutabakat arayışının gerekliliklerinden yola çıkarak nasıl bir temas sağlayacaktır? Olması gereken bu temas, gerçekte tüm dünyada giderek daha seri ve ölçülü bir çaba içinde yaygınlaşan müzakereci demokrasi anlayışının tekmil bir parçasıdır. Müzakere, karşılıklı konuşmayı, herkesin eteğindeki taşları dökmesini, kelimenin tam anlamıyla, kısık seslere yer verilmemesini, konuşmayı, empatiyi ve karşılıklı kazanımı önceleyen etik bir tutumu yansıtır. Esasen müzakereci demokratik deneyimde, mağduriyetin bir temsilde sabitlenmesi, birlikte yaşam için, esaslı bir noksanlık ve tehdit olarak görülmektedir.

Türkiye özelinde AKP'nin açılımı dünya ölçeğindeki gelişmelere dikkat edildiğinde yeni bir müzakere bilincini devreye sokan bir başlangıç sayılabilir. Bu bağlamda AKP, Alevilerin bilinen sorunlarını daha başından beri sıkı bir retorikle ilişkilendirip tamamlayan, kişisel biyografisi Alevilikle özdeşleşmiş bir siyasetçiden destek isteyerek, kendi inisiyatifinin zenginliğini göstermiştir. Reha Çamuroğlu, saygın bir Alevi milletvekilidir ve Türk demokrasisinde hiç görülmedik bir biçimde kendi kimlik siyasetindeki ısrarını koruyarak AKP saflarında yer almaktadır. Öte yandan Çamuroğlu, Alevi toplumunun sorunlarını hemen her platformda

yetkin bir dile kavuşturmayı önceleyen bir aydın olarak dikkat çekmiştir.

Ancak kamuoyundaki tartışmalara kulak verildiğinde, gerek AKP hükümetinin gerekse, Reha Çamuroğlu'nun aktivitelerinin beklenen ilgiyi görmediği de açıkça ortaya çıkmıştır. Bir barış çağrısının mütevazı emareleri olarak değerlendirilebilecek bu adımlar, Alevi toplumunun bir hayli parçalı dünyasında şaşırtıcı bir tepkiselliği harekete geçirmiştir. Toplantıya katılacağını ifade eden kimi gruplar, genel Alevi kamuoyu nezdinde kendilerini savunmak zorunda bırakıldılar. Pek çok Alevi seçkini hükümeti, Alevilerin oylarına göz dikmekle suçladı. Çamuroğlu da, bilerek ya da bilmeyerek AKP'nin "siyasi entrikalarına alet olmakla" suçlandı.

Bu tartışmalardan çıkan toplam sonuç, her ne surette olursa olsun, Alevilerin devletle özellikle de AKP hükümetiyle asla bir müzakere masasına oturamayacakları yönündeydi. Bu gerilimin demirbaş kavramları da devreye girmekte gecikmedi. Taraflar sadakat, ihanet, istismar ve umut gibi kavramları fütursuzca kullanma konusunda adeta birbirleriyle yarıştılar. Böylece hükümetin bir samimiyet nişanesi olarak anlaşılmasını murat ettiği iftar katılımı, beklenmedik bir şekilde takbih edilmekten kurtulamadı. Öyle ki iftara katılanlar düşkün ilan edildi, bu iftar vesilesiyle "tam bir ağız bozma edebiyatı" tarafları incitmekten başka bir şey yapamadı.

Ne Yapmalı?

Bu durumda Alevilik sorunu nasıl çözülür? Her şeyden önce Alevileri sorunlu, tartışmalı ve karmaşık bir algı içinde görme alışkanlığına sahip genel havayı yarmak ve Aleviliği kendi öz sunumları, nitelik ve yeterlilikleri içinde, tarihsel beyanlarını yadsımsızın anlamaya çalışmak gerekir. Aleviliği hem geleneksel hem de modern yapısı içinde tanımlamak gerekir. Ancak, daha da önemli olan, öncelikli olarak Alevi hissiyatının hangi teolojik ve tarihsel formülasyonlardan neşet ettiğinin ortaya çıkarılmasıdır. Üzerinde durulacak, konuşulacak ve müzakere edilecek bir olgunun gerçek resmine ulaşmak ihmal edilmemesi gereken metodolojik bir tercihtir. Ne yazık ki, şimdiye kadar yapılan Alevilik

araştırmalarına teoloji dünyasının katkıları yetkin bir açılım sağlamada yeterli bir rol oynayamamıştır. Kayda değer örnekler yok değildir; ancak, popüler incelemelere yön veren çalışmalar, sorunları iyice içinden çıkılmaz bir hâle getirme potansiyeline sahip olmuşlardır. Alevileri, bir mezhebin ya da bir bakış açısının ‘cenderesi’ içinde ele almanın ortaya çıkardığı keyfiyet, bugün resmî-gayrı resmî boyutlarıyla gözler önündedir. O halde Aleviliği, Aleviler kendilerini neye nispet ediyorsa o bağlamda ele almak gerekir.

Politik gerginliklerin bulunduğu bir ortamda, Alevilik incelemelerinin sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesini beklemek hayal olur. Düşünceler, ancak tarafların birbirlerine kulak verebildikleri ortamlarda menziline ulaşabilir. Teslim etmek gerekir ki, Aleviler, düşüncelerini ve inançlarını dile getirme konusunda her zaman şanslı sayılmazlar; çoğu kez ve çok yerde, inançlarını saklamak, onların belli başlı tercihleri arasında yer almıştır. Bu kuşatmanın sorumluları bu toplumun dışında değildir.

Kuşkusuz, bu da, tarihle, teolojiyle ve modern hayatın gerçekliğiyle yeni bir müzakere talebinin seslendirilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda hemen her Alevinin üzerinde karar kılacağı bir perspektife ulaşmanın zorluğu ortadadır. Buna Aleviliğin hem geleneksel hem de modern yapısının bir engel oluşturabileceği de açıktır. Ancak, niyet doğruya ulaşmak olduğu sürece, sert tartışmalar bile sonuçta yerini karşılıklı anlamalara ve açıklamalara bırakacaktır.